

achting heeft voor dat ruwere, eenvoudigere leven (ofschoon de kunst hier mondaine wereld altijd heenwijst naar dat leven, maar de kunst wordt niet anders aanvaard dan als een schoone leugen... de prediking der kunst wordt in de mondaine wereld niet geloofd, niet au sérieux genomen) dat feit nu heeft tot uitwerking, dat deze tragiek wordt en blijft een verzwegen tragiek.

Een merkwaardige ontdekking van de herinnering is: dat zij den mensch openbaart, dat alles wat de mensch ooit weten kan, ook alreeds onbewust heeft bestaan en in die onbewustheid evenveel — of meer? — geluk schonk, dan in de meest-klare bewustheid. Alle bewustworden is een spel van enkelen. Het geluk voor den wetenden mensch bestaat daarin, dat zijn weten hem vreugde schenke.

Het eigenaardig karakter, dat de kunst van ons verfijnd Europa aangenomen heeft is, dat zij niet meer is de prediking van de schoonheid, die aanwezig is, maar geloofd wordt te zijn een scheppen van schoonheid. Het is geen zuivere afbeelding meer, die de kunstenaar wil, maar hij wil een nieuwe wereld van een nieuwe constructie scheppen. Dat deze wereld noodzakelijkerwijze bestaan zal uit elementen der werkelijkheid, in het kunstenaarsbewustzijn enkel anders samengevoegd, is een onontkoombare wet der natuur. Dat de moderne kunstenaar evenwel de door hem geschapen wereld door andere wetten laat beheerschen dan die gelden in het eenvoudige, reële leven, waarin hijzelf is opgenomen, is weliswaar een blijk van den rijkdom van zijn vernuft, of het raffinement van zijn kunnen, maar de wereld, die hij formeert, blijft in vergelijking met het groote leven zelf, een bleek schimmenrijk.

Rembrandt zag de groote schoonheid der realiteit en voelde en onderging het geluk dat die schoonheid gaf, maar hij zag en onderging bewust deze schoonheid en deze vreugde werd zich bewust in het bewustzijn van den kunstenaar en hij werd de prediker dezer schoonheid. De schoonheid bestond en het geluk bestond en de vreugde bestond, maar altijd onbewust, doch eerst de kunstenaar werd ze zich bewust en hij predikte haar, opdat ook anderen haar bewust zouden worden.

Een goede omschrijving van den indruk, dien Rembrandts kunst altijd weer maakt, is nauwelijks mogelijk. Wij zien op zijn doeken de groote schoonheid van ook de meest-dagelijksche dingen en wij zien de menschen tusschen deze dagelijksche dingen en wij zien welk een stemming van geluk er groeit uit de harmonie die bestaat tusschen deze menschen en de dingen om hen heen. Het mystische wonder dezer kunst maakt ons devoot. Het zelfde eindelooze geluk is zich bewust geworden in zijn kunstwerken, als waarin wij de verre jaren onzer onbewuste jeugd zien verdronken. Het zelfde licht, dezelfde geur, dezelfde stemming. Bij Rembrandt geen groote ontroeringen, ontstaan uit de groote gebaren en